

گستره عدالت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام

زهرا فراهانی^۱

چکیده

مسئله عدالت در تمامی ساختار فردی و اجتماعی بشر جاری است و ابعاد بس وسیع و فراگیر دارد و آدمیان در همه مراحل زندگی با آن مواجه‌اند. در زمان معین با تشکیل حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام، عدالت بر پا خواهد شد. این نوشتار با بیان مجموعه‌ای از روایات به گستره عدالت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام پرداخته است. هدف این مقاله تبیین شاخص‌های دولت عدالت محور مهدی موعود، برای الگوپذیری از آن در جامعه اسلامی است. این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی گستره عدالت در حکومت مهدی علیه السلام را در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، قضایی بررسی می‌کند. یافته‌های پژوهش بیانگر آن بود که عدالت حضرت مهدی نمونه‌ای از عدالت حضرت حق و هدف از آن برپایی قسط و عدل است که به گونه‌ای زیبا و فرح بخش گسترش می‌یابد نتیجه آن که، جامعه مهدوی را می‌توان تجلی حیات بهشتی در زمین دانست.

واژگان کلیدی: حضرت مهدی علیه السلام حکومت، عدالت اجتماعی، عدالت سیاسی، عدالت اقتصادی، عدالت فرهنگی.

وجود روحیه عدالت خواهی در افراد جامعه از هر طبقه، گروه و نژادی که باشند می تواند به عنوان یک سرمایه اجتماعی برای آن جامعه به حساب آید. سرمایه ای که باعث از بین رفتن هرگونه تبعیض، فقر، حق کشی و بی عدالتی در آن جامعه خواهد شد و همین امر موجبات بهره برداری به اندازه و به دور از اسراف از منابع طبیعی، تن دادن به حق و حقوق دیگران، دوری از تجاوز به حریم حقوق اجتماعی و در نهایت پیشرفت همه جانبه آن اجتماع را فراهم خواهد آورد. آنچه واژه عدالت را در نظر انسان زیبا و با شرافت جای می دهد آرزوی دیدن عدالت در تمام مناسبات زندگی است بی گمان این موضوع به طور کامل تحقق نمی یابد مگر در حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام، که به منظور بیان چگونگی تحقق عدالت حکومت مهدی به این دلیل که حضرت مهدی علیه السلام هنوز ظهور نکرده اند و حکومتی تشکیل نداده اند می توانیم به عدالت در حکومت جد بزرگوارشان حضرت امیرالمومنین علیه السلام رجوع کنیم زیرا که حکومت حضرت مهدی در امتداد حکومت امام علی علیه السلام می باشد و هدف حکومت حضرت مهدی علیه السلام، برقراری عدل علی علیه السلام است که در این نوشتار آن را در حوزه های مختلف بررسی خواهیم کرد. موضوع عدالت در آثار مکتوب همواره مورد توجه پژوهشگران گوناگون بوده است، از جمله این آثار می توان به سیاست و مهدویت بهروز لک (۱۳۸۱، ش)، زندگی در دولت مهدی عابدی (۱۳۸۸، ش)، عصر زندگی و چگونگی آینده انسان و اسلام حکیمی (۱۳۹۲، ش)، تفسیر اهل بیت برارزش (۱۳۹۴، ش)، مقاله ای با عنوان ارکان عدالت موعود شفیع سروستانی (۱۳۸۱، ش)، عدالت مهدوی و امنیت اخوان کاظمی (۱۳۸۴، ش)، درآمدی بر اجرای عدالت در حکومت مهدوی الهامی نیا (۱۳۸۶، ش)، تحلیل و بررسی ویژگی های حکومت جهانی حضرت مهدی سیدی تبار (۱۳۸۷، ش) چاپ شده است. اهمیت بیان این عدالت آن است که در زمانه ای که تمام راه های بشر مدعی عقلانیت و بی نیاز از دین به بن بست رسیده است و بحران ها رو به افزایش است جا دارد آموزه های اعتقادی آرمانی و اصیل حکومت جهانی حضرت مهدی به بشر امروز، که تشنه معارف ناب الهی است به منزله نسخه شفابخش عرضه گردد.

پرسش اصلی در تحقیق حاضر این است که گستره عدالت حکومت حضرت مهدی علیه السلام در حوزه های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، قضایی، به چه میزان و چگونه تحقق می یابد؟

روایات معصومان، حکومت عدل مهدی^{علیه السلام}، را به زیبایی ترسیم نموده و تحقق عدالت را در حکومت جهانی حضرت مهدی^{علیه السلام} نوید داده است. در این نوشتار نخست به مفهوم عدالت و حکومت مهدی^{علیه السلام}، اشاره شده و سپس به بررسی گستره عدالت در حکومت مهدی^{علیه السلام} در پنج حوزه اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و قضایی پرداخته خواهد شد.

اول: مفهوم شناسی

الف. چیستی عدالت

معنای لغوی عدل: العدالة و المعادلة لفظی است که در حکم و معنی مساوات است و به اعتبار نزدیک بودن عدل به مساوات در آن مورد هم به کار می‌رود. عدل در چیزهایی که با بصیرت و آگاهی درک می‌شود به کار می‌رود مثل احکام و عدل و عدیل در چیزهایی است که با حواس درک می‌شود، مثل اوزان و پیمان^۱.

معنای اصطلاحی عدل در حکومت حضرت مهدی^{علیه السلام}: عدل به معنای رعایت حقوق دیگران و در برابر ظلم و تجاوز به کار می‌رود از این رو عدل را به معنی (اعطاء کل ذی حق حقه) گرفته‌اند و برخی در معنای عدل توسعه داده‌اند و آن را به معنای هر چیزی را در جای خود نهادن یا هر کاری را به وجه شایسته انجام دادن به کار برده‌اند^۲. عدل ضد ظلم و جور و هم معنی قسط است ریشه و مشتقات عدل نزدیک به سی بار در قرآن ذکر شده و این تکرار اشاره دارد به این که قرآن درباره عدل توجه فراوانی دارد^۳.

ب. حکومت مهدی^{علیه السلام}

معنای لغوی حکومت: حکومت از حکم و حکم به معنای منع برای اصلاح^۴ و منع برای ظلم

۱. راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۳۲۵.

۲. فوادیان دامغانی، سیمای عدالت در قرآن و حدیث، ص ۲۷.

۳. شرباصی، دایره المعارف اخلاق قرآنی، ج ۱، ص ۵۳.

۴. راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۱۲۶.

است.^۱ معنای اصلاحی حکومت در حکومت حضرت مهدی علیه السلام: زندگی آرمانی که در حکومت مهدی علیه السلام تحقق خواهد یافت با زندگی تمام جوامع و حکومت‌های موجود در جهان فرق دارد حاکم، نوع حکومت، قوانین و سازمان‌ها و نهادهای حکومت مهدی علیه السلام، هیچ شباهتی به حکومت‌های موجود در جهان امروز ندارد. حکومت او بر مبنای ایمان به خدای واحد، شکل خواهد گرفت و هدف او یکپارچه کردن ملت‌ها و کشورها، برداشتن دیوار امتیازها و اعتبارهای بیهوده، برقراری وحدت کلمه و ایجاد ارتباط و همکاری میان مردم است. در حکومت آرمانی اسلام هر گونه اختلاف‌های نژادی، طبقاتی، جغرافیایی، حزبی و زبانی از میان می‌رود و این امور سبب امتیاز، افتخار و اعتبار فرد یا گروهی نخواهد بود حتی در آن حکومت نزاع‌های دینی هم کنار گذاشته می‌شود و همه در زیر پرچم رحمت اسلامی به گفتگو و مدارا روی می‌آورند و بحث‌های روشنگرانه و استدلال جای جنگ را می‌گیرند و پیروان ادیان مختلف در عین آزادی و امنیت به تدریج هدایت می‌یابند و تحت تاثیر جاذبه شخصیت و روش و منش حکومت‌گر اسوه اسلام به اسلام می‌گروند و تسلیم فرمان خداوند می‌گردند این همان حکومت جهانی است که در آن کره زمین با یک حاکم، یک نوع حکومت و با یک روش عادلانه اداره می‌شود.

دوم. عصر ظهور و فراگیری عدالت

از بارزترین ویژگی‌های امام مهدی علیه السلام، عدالت‌گستری اوست که در روایات زیادی به آن اشاره شده است. حتی در دعای افتتاح - که در شب‌های ماه مبارک رمضان خواننده می‌شود - حضرت را ملقب به عدل خطاب می‌کنیم: پروردگارا! بر ولی خویش، آن قیام کننده‌ای که آرزویش می‌کنند و آن عدالتی که انتظارش را می‌کشند درود فرست.^۲ از سیدالشهدا حسین بن علی علیه السلام این گونه نقل شده است که: اگر از عمر دنیا باقی نماند مگر یک روز، خداوند، آن روز را آن قدر طولانی می‌کند تا این که مردی از فرزندانم خروج کند. سپس زمین را پر از عدل و قسط سازد همچنان که از ستم پر

۱. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۹۱.

۲. دعای افتتاح اللهم وصل علی ولی امرک القائم المومل، و العدل المنتظر.

شده باشد. شنیدم که پیغمبر این را می‌فرمود.^۱ در دعای ندبه که سفارش شده هر جمعه خوانده شود مناجات می‌کنیم که: کی ما را می‌بینی و ما هم تو را می‌بینیم در حالی که پرچم پیروزی را به پا داری و زمین را با عدل پر کرده باشی و به دشمنانت خواری و عذاب چشانده باشی.^۲ بنابر این، شکی نیست که شعار محوری حضرت، اجرای عدالت است. آن هم در تمام زمینه‌ها و در سطح جهان وقتی علمای اسلامی اعم از شیعه و سنی نیز بر این مطلب تاکید دارند.

الف. عدالت اجتماعی در حکومت مهدی علیه السلام

ایجاد عدالت اجتماعی از شاخص‌ترین ویژگی حکومت مهدی علیه السلام است، چیزی که بشر همواره در آرزوی آن و به دنبال تحقق آن بوده است. عدالت اجتماعی به معنای رعایت تناسب، استحقاق‌ها و شایستگی‌ها در ساحت اجتماعی است، عدالتی که همه افراد جامعه از آن برخوردار باشند.^۳ در این تعریف هر گروه و صنف و طبقه‌ای باید در جایگاه شایسته خویش جای گیرد.

۱. امنیت اجتماعی

ستون استوار حکومت مهدی علیه السلام، برقراری امنیت همه جانبه بر مبنای ایمان در جامعه است، به گونه‌ای جان و مال و حیثیت افراد از تجاوز در امان باشد. رسالت این حکومت جهانی تحقق امنیت برای همه شهروندان، به ویژه برای مظلومان و مستضعفان است. در حالی که پیش از ظهور حضرت مهدی علیه السلام شرایط نامنی بر جهان چیره شده است، بازگرداندن امنیت به جامعه در تمامی جنبه‌ها از بنیادی‌ترین کارهای آن حضرت به شمار می‌رود و یکی از نتایج دولت گستر مهدوی برقراری صلح و دوستی در فراخنای هستی است. امنیتی که امام مهدی علیه السلام در سطح جهان پدید می‌آورد امنیتی است که بشر مانند آن را ندیده است؛ زیرا در عدالت بنیاد مهدوی، همه معیارهای نادرست و غیرانسانی به یک سو می‌رود و قانون شکنی‌ها و اعمال نفوذها از درون جامعه بر چیده می‌شود و

۱. لو لم یبق من الدنيا الا یوم ولحد طول الله ذلک الیوم حتی یخرج رجل من ولدی فیملهاها عدلا و قسطا کما ملئت جورا وظلما، کذلک سمعت رسول الله یقول. شیخ صدوق، کمال الدین، ج ۱، ص ۳۱۸.

۲. مفاتیح الجنان: دعای ندبه؛ متی ترینا و نریک وقد نشرت لوا النصر تری.....وقد ملات الارض عدلا وانقت اعدانک هوانا وعقابا.

۳. معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ذیل واژه عدالت، ص ۲۲۷۹.

سمت و سوی روابط اجتماعی نیز بر پایه‌های قانون، عدل، احترام به حقوق و ارزش‌های واقعی انسان استوار می‌گردد.^۱ مهدی موعود برای برقراری امنیت اجتماعی در آغاز حکومت خود از مردم بیعت می‌گیرد. حضرت علی علیه السلام مفاد این بیعت را این چنین بر می‌شمارد: دزدی نکنند، مرتکب زنا نشوند، فحش و دشنام ندهند، هتک حرمت نکنند، به خانه‌ی کسی هجوم نبرند، کسی را بدون دلیل نزنند، طلا و نقره و گندم و جو ذخیره نکنند، راهزنی ننمایند، راهی را بی‌امن نکنند.^۲ با توجه به این تدابیر، حکومت مهدی علیه السلام حکومتی است که دوستی و مهرورزی جای ستیز و دشمنی را می‌گیرد و، حسب روایات، کینه‌ها، اختلاف‌ها و فتنه‌ها از جامعه بشری رخت بر می‌بندد^۳ و حتی از عالم حیوانات و جانوران نیز عوامل نزاع ناپدید می‌شود.^۴ در دوران ظهور منجی موعود، جهان به حدی از امنیت می‌رسد که به نقل از امام صادق: هنگامی که قائم قیام کند براساس عدالت حکم می‌کند و ظلم و جور در دوران او برچیده می‌شود و راه‌ها در پرتو وجودش امن می‌گردد.^۵ تردیدی نیست که برای ساختن جامعه توحیدی بر مبنای تعالیم وحی مهم‌ترین اصل و شالوده کار، همان اجرای عدالت اجتماعی و گسترش آن است.

ب. عدالت سیاسی در حکومت مهدی علیه السلام

در حکومت حضرت مهدی علیه السلام، حاکم، نوع حکومت، قوانین و نظامات جاری در آن شباهتی با حکومت موجود در عالم ندارد. نظام سیاسی حکومت مهدی ولایی و مبتنی بر مشروعیت الهی است. مبانی حکومت جهانی مهدی همان مبانی حکومت امیرالمومنین علیه السلام است زیرا روش حضرت مهدی همان روش حضرت علی و برقراری عدل علی علیه السلام است. همه آن‌ها خواسته مشترکی داشتند و آن هدایت بشر به نورانیت بود.^۶ نوع حکومت مهدی بر مبنای ایمان به خدای یگانه و توحیدخالص، و

۱. هاشمی، سنجش تطبیقی آرمان شهر مهدوی، مجموعه مقالات سومین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت، ج ۳، ص ۲۴۴.

۲. مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۷، ص ۳۰۹.

۳. ری شهری، میزان الحکمه، ص ۶۰۸ و ۶۴۰.

۴. مجلسی، بحارالانوار، ج ۲، ص ۱۹۵.

۵. اذا قام القائم حکم بالعدل وارتفع الجور فی ایامه امننت به السبیل. مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸.

۶. بقره: ۲۸۵.

برای متحد کردن جماعت‌ها و ملت‌ها و برداشتن دیوارهای امتیازات و اعتبارات بیهوده و در نهایت، برقرار کردن توحید است؛ حاکم آن نیز احیاکننده شریعت نبوی و مجری قوانین اسلامی و الهی به شمار می‌آید. در ادامه به برخی ویژگی‌های سیاسی و دینی حکومت امام مهدی عج اشاره می‌کنیم:

۱. حکومت واحد جهانی

در حکومت جهانی واحد، دین برتر و آیین پذیرفته شده مردم، اسلام خواهد بود و این نشان می‌دهد که برنامه حضرت مهدی عج جهان شمول و فراگیر خواهد بود و مردم با رغبت و علاقه دین اسلام را اختیار خواهند کرد و نجات و سعادت خود را در پیروی از آن خواهند دانست. در نتیجه فضایل اخلاقی و مکارم انسانی، در جوامع حاکم شده و فساد، الحاد و بی‌دینی از بین خواهد رفت.

۲. حاکمیت کارگزاران صالح

یاران حکومت امام مهم‌ترین ماموریت خود را-که گسترش عدالت در سطح جهان است-انجام خواهند داد. امیرالمومنین ع فرمودند: حضرت مهدی عج، والیان خود را به شهرها می‌فرستند و دستور می‌دهد که عدالت را در میان مردم پیاده کنند.^۱ امام کاظم در تفسیر آیه شریفه ﴿يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، فرمودند: نه این که خداوند زمین را با باران زنده کند؛ بلکه در آخرالزمان مردانی را بر می‌گزیند تا عدالت را زنده کنند و زمین در پرتو آن عدالت زنده می‌شود.^۲ حضرت مهدی عج کارگزاران خود را در همه شهرها می‌پراکند و به آن‌ها دستور می‌دهد که عدل و احسان را شیوه خود سازند، حضرت آن‌ها را فرمانروایان کشورهای جهان می‌گرداند و به آن‌ها می‌گوید شهرها را آباد کنند.^۳

۳. مقابله با مستکبران

در حکومت سیاسی حضرت مهدی عج، کسانی دشمن به حساب می‌آیند که برای تحقق اهداف حکومت مانع و مشکل ایجاد کنند. برخورد حضرت در برابر چنین افرادی که همان مستکبران عالم

۱. بیعت الی امرائه بسائر الامصار بالعدل بین الناس. یزدی حایری، الزام الناصب، ج ۲، ص ۲۴۷.

۲. برازش، تفسیر اهل بیت، ج ۱۵، ص ۵۷۴.

۳. یفرق المهدی اصحابه فی جمیع البلدان ویامرهم بالعدل والاحسان ویجمعهم حکاما فی الاقالیم ویامرهم بعمران المدن. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۸.

هستند قاطع و صریح است. ایشان تمامی مستکبران را از اریکه قدرت به زیر خواهد کشید^۱ و به جای آن مستضعفان را روی زمین حاکم می‌کند تا وعده الهی تحقق یابد.^۲ امام علی علیه السلام می‌فرماید: آگاه باشید فردایی که هیچ شناختی از آن ندارید، زمامداری حاکمیت پیدا می‌کند که غیر از خاندان حکومت‌های امروز است و کارگزاران حکومت‌ها را بر اعمال بدشان کیفر خواهد داد او روش عادلانه در حکومت حق را به شما می‌نماید و کتاب خدا و سنت پیامبر را که تا آن روز متروک مانده‌اند زنده می‌کند.^۳

۴. مشارکت سیاسی مردم

در حکومت حضرت مهدی علیه السلام، زمینه‌های مشارکت واقعی شهروندان در تمام امور سیاسی پدیدار می‌شود. در گام اول هر فردی بر مبنای مکانیسم (معرفت امام عصر) در هر لحظه از زندگی خویش رهبری سیاسی-الهی جامعه را شناسایی می‌کند و ضمن بیعت با ایشان، در تشکیل نظام سیاسی مورد نظر سهیم می‌گردد. در مرحله بعد، مکانیسم نظارتی (امربه معروف ونهی ازمنکر)، که در حکومت مهدوی به واسطه تربیت عملکرد نظامی سیاسی است و مشارکت تک تک افراد جامعه را به صورت موثر و قدم به قدم تداوم می‌بخشد. در چنین جامعه‌ای، مشارکت سیاسی، فعال و متعهدانه است که افراد با آگاهی و مسئولیت اجتماعی در فرآیند سیاسی مشارکت می‌کنند و هرکس وظیفه‌ای دینی دارد که ضمن تلاش برای ترویج شعائر الهی و جلوگیری از مفسد، با بیعت با امام عادل و معصوم در زندگی سیاسی مشارکت کند.^۴

۵. تشکیل حکومت دادپیشه واحد جهانی

حکومت و دولت حضرت مهدی علیه السلام، فراگیر و جهانی خواهد بود و قدرت و سلطه او از شرق تا غرب دنیا را فرا خواهد گرفت؛ چنان که محدث نوری می‌نویسد: از صفات و ویژگی‌های مهدی علیه السلام،

۱. مفاتیح الجنان: دعای ندبه

۲. قصص: ۵

۳. یاخذ الوالی من غیرها عملها علی مساوی اعمالها الا وفی غد و سیاتی غد بما لاتعرفون. نهج البلاغه: خطبه ۱۳۸.

۴. بهروز لک، سیاست و مهدویت، ص ۱۰۹-۱۱۰.

فراگرفتن سلطنت آن حضرت، روی زمین از شرق تا غرب، بر و بحر، معموره و خراب، کوه و دشت است. نماند جایی که حکمش جاری و امرش نافذ شود و اخبار در آن معنا متواتر است، آری مهم‌ترین ویژگی حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام، قرارگرفتن جهان تحت یک مدیریت واحد و کارآمد است به طوری که خودرأیی‌ها، مقام پرستی‌ها و خودمحوری‌ها از بین خواهد رفت و همه بر اطاعت از یک حاکم مقتدر جهانی اتفاق نظر خواهند داشت.^۱

ج. عدالت اقتصادی در حکومت مهدی علیه السلام

یکی از برنامه‌ها و اقدامات مهم مهدی علیه السلام، عدالت اقتصادی و معیشتی و پدیدآوردن رفاه در جامعه بشری است. احادیث مربوطه به عصر ظهور، حاکی از آن است که در سراسر زمین، جامعه‌ای یکپارچه و منجسم تشکیل می‌شود که همه افرادش مثل یک خانواده، با هم و در کنار هم و در کمال صمیمیت، زندگی می‌کنند و عوامل اصلی فقر و بیچارگی، گرسنگی، مظلومیت، چپاول و غارت ثروت‌ها از بین خواهد رفت. با عدالت اقتصادی حضرت مهدی علیه السلام، بشر، از این اسارت جانسوز فقر و تبعیض، رهایی می‌یابد و از بند مشکلات و گرفتاری آزاد می‌شود و به تکامل و رشد علمی و معنوی می‌اندیشد و در آن گام برمی‌دارد. در حکومت حضرت مهدی علیه السلام، شاهد شکوفایی اقتصادی هستیم، به طوری که شکاف عمیق فقر و غنی از میان برداشته می‌شود و مردم در پناه حکومت مهدوی آن قدر بی‌نیاز و غنی می‌گردند که دیگر خلأ مالی وجود ندارد تا با زکات و صدقات پر شود. امام باقر می‌فرماید: هنگامی که قیام کننده اهل بیت علیهم السلام قیام کند به صورت مساوی تقسیم می‌کند و در میان رعیت به عدالت رفتار می‌کند.^۲ ثروت‌های غضب شده نیز از غضبان گرفته می‌شود و مهدی علیه السلام، حق هر حقداری را می‌گیرد و مقدار و حدود پس‌گیری حق از بین رفته بدان اندازه است که اگر حقی از کسی زیر دندان دیگری باشد حضرت آن را می‌گیرد و به صاحبش باز می‌گرداند.^۳ به طور کلی عدالت اقتصادی امام مهدی علیه السلام را می‌توان در سه محور اصلی

۱. سیدی تبار، تحلیل و بررسی ویژگی حکومت جهانی حضرت مهدی.

۲. اذا قام قائم اهل بیت علیهم السلام قسم بالسویه وعدل فی الرعیه. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۱.

۳. یبلغ من رد المهدی المظالم حتی لوکان تحت ضرس انسان شیء انتزعه حتی یرده. طاووس، الملاحم والفتن، ص ۶۸.

خلاصه کرد:

- ۱- بکار گرفتن ثروت‌های زمین و بهره برداری از آن به نفع فرد و جامعه جهانی.
- ۲- باز پس‌گیری ثروت‌های غصب شده و اموال بادآورده و استفاده از آن برای ارتقای سطح زندگی انسان‌های زمین.
- ۳- برقراری عدالت و مساوات، همراه با برنامه‌ریزی درست و صحیح برای آسایش و آرامش انسان‌ها.

د. عدالت فرهنگی در حکومت مهدی علیه السلام

توجه به امور فرهنگی، علمی و اخلاقی شاخص دیگر پرتو منجی موعود و در شمار مهم‌ترین اصول و راهبرد دولت ایشان است. بر همین اساس، عدالت فرهنگی امام مهدی علیه السلام در راستای تشکیل حکومت واحد جهانی، بر سه اصل، استوار است:

۱. اصلاح انحراف‌های فکری

یکی از مهم‌ترین بخش‌های اصلاحات دینی و فرهنگی امام مهدی علیه السلام، مقابله با انحرافات، کج‌روی‌ها و بدعت‌های دینی است. روشن است که پاکسازی ذهن‌ها از رسوبات فکری گذشته کاری بسیار دشوار است، چنان‌که این جریان را یکی از موانع بزرگ و مشکلات دشوار در راه اصلاحات مهدی برشمرده‌اند. بدون شک، بخش عمده‌ای از جنگ‌های آن حضرت در سرزمین اسلامی، درخصوص همین مقاومت‌هاست و مسلمانان، با حربه اسلام انحرافی به جنگ با امام برمی‌خیزند و دین او را بدعت‌آمیز و برخلاف اسلام و دینی جدید می‌خوانند که آن حضرت، ناگزیر از روشنگری و استدلال و در مواردی نیز مقاومت و مبارزه در دفاع از اسلام راستین خواهد شد.^۱

۲. حاکمیت اسلام بر جهان

بعد از ظهور امام زمان علیه السلام و مبارزه ایشان با انحرافات فکری و عقیدتی و نیز نزول حضرت عیسی علیه السلام و اقتدا نمودن او به مهدی علیه السلام تقریباً تمامی مسیحیان و بسیاری از پیروان دیگر ادیان به اسلام مهدی ایمان می‌آورند و در زمانی اندک، دین واحدی بر جهان، حاکم خواهد گشت و پرچم

۱. عابدی، زندگی در دولت مهدی، ص ۹۴.

اسلام در تمامی نقاط جهان به اهتزاز درخواهد آمد. مهدی علیه السلام با حاکم کردن توحید و فرهنگ اسلامی بر جامعه و از بین بردن زمینه‌های ظلم و فساد و فقر، در ساختن جامعه یگانه بشری به توفیقی بزرگ و بی‌مانند، دست می‌یابد و همه علل و عوامل ناسازگاری‌ها و تضادهای اجتماعی را از بین می‌برد و با عرضه اسلام راستین راه هرگونه اختلاف و تفرقه را خواهد بست.

۳. رشد عقلی و تکامل علم و دانش

یکی از زیباترین عدالت فرهنگی حکومت مهدی علیه السلام، رشد عقلی انسان‌ها و تکامل علم و دانش است. انسان در بعد عقلی و رشد فرهنگی، سابقه‌ای طولانی داشته و زحمات زیادی در این راه، متحمل شده و دستاوردهایی نیز حاصل نموده است؛ ولی کوشش انسان در مسیر تکامل و رشد، بیشتر به بعد مادی جهان و زندگی انسان، معطوف بوده و در مسایل ماورای طبیعی، پیشرفت چندانی نداشته و همچنان مجهولات بی‌شماری پیش روی وی قرار دارد. ازسوی دیگر، چون هدف از خلقت انسان، رشد و تکامل علمی و معرفتی اوست، باید روزی این هدف، تحقق یابد. مهدی علیه السلام مردم را به دانش‌های یقینی و درست، هدایت می‌کند و شناخت‌ها و معارف ناب و خالص را برای آنان به ارمغان می‌آورد و تمام نقطه‌های ابهام و سرگردانی را در علوم، محو خواهد کرد. امام باقر علیه السلام می‌فرماید: هنگامی که قائم ما قیام کند خداوند دستش را بر سر بندگان می‌گذارد و عقول آنان را با آن کامل و افکارشان را پرورش داده و تکمیل می‌کند.^۱

و. عدالت قضایی در حکومت مهدی علیه السلام

در تمامی جوامع بشری، امر قضاوت جایگاهی ویژه دارد. شاه‌رگ حیات این دستگاه، اجرای عدالت در آن است. دادگستری نیز تنها برای گسترش عدل و داد تاسیس شده است. در عصر حاکمیت مهدی علیه السلام، عدالت در همه زوایای زندگی اجتماعی جریان می‌یابد. این عدالت به دستگاه‌های قضایی هم نفوذ می‌کند و جریان دادرسی را بر اساس حق و عدل تنظیم خواهد کرد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: امام مهدی علیه السلام در قضاوت، مانند جد بزرگوارش امیرالمومنین علی علیه السلام عمل

۱. اذا قام قائمنا وضع الله يده على رءوس العباد فجمع بها عقولهم و كملت بها اخلاقهم. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۶.

می‌کند و هر حقی را به صاحب حق باز می‌گرداند.^۱ امام صادق علیه السلام درباره عدالت قضایی در دولت مهدی می‌فرماید: زمانی که قائم آل محمد به پا خیزد، در میان مردم به حکم داوود قضاوت خواهد نمود. او به بینه و شاهد نیازی نخواهد داشت زیرا خداوند تعالی امور را به وی الهام می‌کند و او بر پایه دانش خود داوری می‌کند و هر قومی را به آنچه پنهان داشته‌اند آگاه می‌کند.^۲ ره‌آورد چنین داوری عادلانه این است که حتی اگر مظلومی نتواند برای اثبات حق خود به شاهد و گواهی دست یابد به سبب این گونه قضاوت به حق خود خواهد رسید.

نتیجه

طبق آنچه گفته شد روایات متعددی از ائمه معصومین بر عدالت مهدوی دلالت دارد؛ که نمود این عدالت در همه حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و قضایی خواهد بود. در حوزه اجتماعی ایجاد امنیت، رفع و زودن کینه‌ها و اختلاف‌ها، حفظ و رعایت حقوق فردی و اجتماعی از ثمرات دولت مهدی علیه السلام می‌باشد. در حوزه اقتصادی، ایجاد رفاه و آسایش عمومی و توزیع عادلانه ثروت، حاصل خواهد شد. در حوزه سیاسی، تشکیل حکومت فراگیر واحد جهانی، حاکمیت کارگزاران صالح، مقابله با مستکبران، برقراری دین و آیین واحد جهانی و مشارکت سیاسی شهروندان تحقق خواهد یافت. در حوزه فرهنگی امکان اصلاح انحراف‌های فکری، رشد علم و دانش بشری، تکامل عقول انسان‌ها، تعمیق فرهنگ دینی و نشر اسلام حقیقی پدیدار خواهد شد. در حوزه قضایی برای گرفتن بی‌کم و کاست حقوق مردم اصرار دارد و هر حقی به صاحب حق باز می‌گردد.

۱. و رد کل حق الی أهله. گلستانی، سیمای جهان در عصر امام زمان، ج ۲، ص ۳۲۰.

۲. اذا قام قائم آل محمد: حکم بین الناس بحکم داوود لایحتاج الی بینه یلهمه الله تعالی فیحکم بعلمه ویخبر کل قوم بما استبطنوه. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۹.

منابع

۱. اخوان کاظمی، بهرام، *عدالت مهدوی و امنیت*، انتظار پاییز، ۱۳۸۴ه.ش، شماره ۱۳.
۲. الهامی نیا، علی اصغر، *درآمدی بر اجرای عدالت در حکومت مهدوی*، حصون، ۱۳۸۶ه.ش، شماره ۱۲.
۳. امینی گلستانی، محمد، *سیمای جهان در عصر امام زمان*، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۴ه.ش.
۴. برازش، علیرضا، *تفسیر اهل بیت (علیهم السلام)*، تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۴ه.ش.
۵. بهروز لک، غلامرضا، *سیاست و مهدویت*، قم: آینده روشن، ۱۳۸۱ه.ش.
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *مفردات*، مصحح: صفوان عدنان داوودی، قم: ذوی القربی، ۱۳۹۵ه.ش.
۷. ری شهری، محمد، *میزان الحکمه*، قم: دارالحديث، ۱۳۷۵ه.ش.
۸. سیدی تبار، امینه سادات، *تحلیل و بررسی ویژگی های حکومت جهانی حضرت مهدی*، کمیته علمی همایش بین المللی دکترین مهدویت، ۱۳۸۷ه.ش.
۹. شرباصی، احمد، *دایرة المعارف اخلاق قرآنی*، مترجم: محمد بهاء الدین حسینی، بی جا، زانست، ۱۳۹۴ه.ش.
۱۰. شفيعی سروستانی، ابراهیم، *ارکان عدالت موعود*، موعود، ۱۳۸۱ه.ش، شماره ۳۴.
۱۱. صدوق، محمد بن علی، *کمال الدین*، مترجم: آیت الله کمره ای، تهران: کتاب فروشی اسلامیه، ۱۳۷۷ه.ش.
۱۲. طاووس، ابوالقاسم علی بن موسی، *الملاحم والفتن*، مترجم: محمد جواد نجفی، تهران: کتاب فروشی اسلامیه، بی تا.
۱۳. عابدی، حمید، *زندگی در دولت مهدی*، قم: موسسه علمی-فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۸ه.ش.
۱۴. فوادیان دامغانی، رمضان، *سیمای عدالت در قرآن وحديث*، تهران: لوح محفوظ، ۱۳۸۲ه.ش.
۱۵. قزوینی، أحمد بن فارس، *معجم المقاییس اللغة*، قم: مرکز النشر، ۱۴۰۴ه.ق.
۱۶. مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار*، مترجم: موسی خسروی، بیروت: موسسه الوفاء، ۱۴۰۳ه.ق.
۱۷. معین، محمد، *دایرة المعارف فرهنگ فارسی*، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۷ه.ش.
۱۸. هاشمی، سیدحسین، *سنجش تطبیقی آرمان شهر مهدوی*، مجموعه مقالات سومین همایش بین المللی دکترین مهدویت، قم: موسسه آینده روشن، ۱۳۸۶ه.ش.
۱۹. یزدی حائری، علی، *الزام الناصب*، مصحح: علی عاشور، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۲۲ه.ق.